

УДК 343.232-029:2-1-423.44:343.85(043.3/5)

Тетяна Євгенівна ЛЕОНЕНКО,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права
Запорізького національного технічного університету;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2974-0083>

ЗЛОЧИННОСТІ НА ГРУНТІ РЕЛІГІЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ПРИЧИНИ ТА ЗАПОБІГАННЯ

У сучасних умовах проблема правового регулювання релігійних відносин як ніколи набуває великого значення, стає предметом уваги міжнародних організацій, науковців та громадськості. Специфіка релігійних відносин і духовна визначеність вимагають при підході до них особливої делікатності як з боку законодавців, так і з боку правозастосовних органів.

Проблема релігійної злочинності у світі, у глобальному сенсі, загалом пов'язана з великою кількістю конфліктів на релігійному ґрунті. Релігійна злочинність – це не лише кількісне вчинення злочинів окремими громадянами або групами, а й проблема націй, проблема світу.

Єдність різних націй і вір має скріплювати особистості й усе суспільство в цілому. Реалізацію національних і релігійних відносин можна простежити в такій площині: цілий світ – держава, соціальні групи – нації і віруючі – громадяни. Недооцінка в правовому регулюванні хоча б однієї з ланок цієї структури різко знижує його ефективність. Не можна ігнорувати ні релігійний, ні загальнолюдський, ні національний, ні цивільний чинники.

Пріоритет певної релігії або піднесення статусу однієї нації над іншими зумовлює появу міжнаціональної напруженості, прояву вкрай негативних явищ, в тому числі, злочинності.

Злочинність на ґрунті релігійних конфліктів – соціально-правове явище, що має відносно масовий масштаб. Вітчизняне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за діяння, які спрямовані на порушення національної рівноправності, розпалювання міжнаціональної, расової, релігійної ворожнечі, повне або часткове знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

Для наявності конфлікту, як показує світовий досвід, потрібні три умови.

По-перше, потрібна конфліктна ситуація. Йдеться про об'єктивне поєднання різних обставин, які передують конфлікту. По-друге, потрібні конфліктні особистості (конфліктні групи). Наявність однієї конфліктної ситуації ще недостатньо для конфлікту, якщо сторони миролюбні. По-третє, потрібно мати привід для конфлікту, тобто таку зовнішню обставину, яка є «спусковим механізмом», що породжує розвиток подій [1, с. 54].

Основним джерелом міжгрупового конфлікту є соціальна напруга, викликана несумісністю соціальних цінностей і нездатністю політичних інститутів до адаптації в умовах соціальних змін. Насильницькі колективні дії виникають зі стану морального розкладання суспільства, ослаблення інтегруючих суспільну систему цінностей. Міжрелігійний конфлікт – це зіткнення у сфері релігійних відносин, прояв суперечностей між індивідами, релігійними групами й суспільством, що негативно впливає на міжрелігійні відносини в державі.

Релігія досить часто є приводом для міжнаціональних конфліктів, а продуктом міжнаціональної напруженості є політика, яка, в свою чергу, впливає на релігійне становище в державі й не завжди позитивно. Підґрунтям для виникнення релігійних конфліктів є неправильна політика держави щодо регулювання міжнаціональних конфліктів, де спроба поділу соціуму за національними ознаками може призвести до загострення релігійних питань.

Крім причин виникнення релігійних конфліктів, можна визначити й так звані шляхи їх реалізації, яких існує досить багато й виникнення та існування яких становилося історично.

По-перше, основним джерелом небезпеки є певні релігійні групи, що відкололися від панівної церкви [2, с. 111], які отримали назву – тоталітарні секти. Членами таких груп є або фанатики як найбільш суспільно-небезпечний елемент, або залякані люди, які піддаються психологічному й навіть фізичному насильству, або особи з так званою атрофованою психікою, яким байдужий характер їх діяльності. По-друге, релігійна ворожнеча може виникати з вини держави – діяльність державної влади може спровокувати релігійний конфлікт. Наприклад, через те, що законодавство деяких держав оголошує одну з існуючих у країні релігій (церков) державною (офіційною, національною) і представляє її організаціям, служителям культів і послідовникам привілеї, яких не мають інші конфесії. У деяких країнах дискримінаційні обмеження права людини на свободу релігії по суті зводять нанівець цю свободу. Наприклад, законодавство Ізраїлю встановлює обов'язковість для євреїв державної релігії – ортодоксального іудаїзму й не визнає інші його напрями [3, с. 43]. Іншим варіантом може бути й не законодавче визнання владою, яка не визнає державної релігії, а демонстративна перевага однієї релігії над іншими: відвідування главою держави певної церкви, виступи в засобах масової інформації про розвиток релігійної освіти певних течій, матеріального забезпечення релігійних заходів, або прийняття участі в релігійних обрядах.

Крім зазначених, виділяються й інші причини релігійних конфліктів:

По-перше, наявність у державах безлічі конфесій. По-друге, деякі релігійні конфлікти зумовлені особливостями державотворення. По-третє, релігійні конфлікти провокуються дискримінацією деяких груп, що проживають у країні. Проявляється це в соціально-економічній нерівності і в переваженні в політичній еліті представників певної конфесії, міжрелігійні конфлікти виникають і коли опозиційний релігійний рух підтримується ззовні економічними, політичними, ідеологічними й військовими засобами. Найчастіше такий вид конфлікту зустрічається, коли послідовники однієї релігії живуть на території декількох держав.

Таким чином, ми бачимо, що будь-який релігійний конфлікт політизований і це підкреслює ще раз той факт, що причиною релігійних конфліктів є в деяких випадках далеко не релігія. Релігійні конфлікти іноді вигідні державі для вирішення своїх далеких від моралі й моральності планів. Сьогодні, на жаль, релігійний чинник не завжди відіграє примирюючу роль у міжнародних відносинах. Спекуляція на почуттях віруючих різних релігій і конфесій стала звичайною справою в практиці деяких політичних сил. Тому, саме на державу покладається відповідальність за вирішення релігійних конфліктів і протидія ним.

Вирішення питання релігійного конфлікту є однією з форм і міжнародного співробітництва, такі злочини як геноцид, расова сегрегація, релігійна дискримінація, расизм, сіонізм, як результат конфлікту на релігійному ґрунті – створюють загрозу миру й безпеки народів, порушують права й основні свободи людей, закріплені в міжнародно-правових документах.

Віра в бога повинна бути причиною не конфлікту, а зобов'язанням подолання опору шляхом діалогів. Всьому цьому підтвердження – декларація про ліквідацію всіх форм непримиренності та дискримінації на основі релігії або переконань, проголошена резолюцією 36/55 Генеральної Асамблеї від 25 листопада 1981 р.

Список бібліографічних посилань

1. Кудрявцев В. Н. Проблемы конфликтологии. *Социс*. 1993. № 9. С. 52–54.
2. Атжанов Т. Ж., Атжанов Н. Т., Хашимов Г. В. Уголовное право и криминология. Челябинск, 1996. 140 с.
3. Моджорян Л. А. Преступная политика сионизма и международное право. М. : Знание, 1973. 52 с.

Одержано 12.03.2018